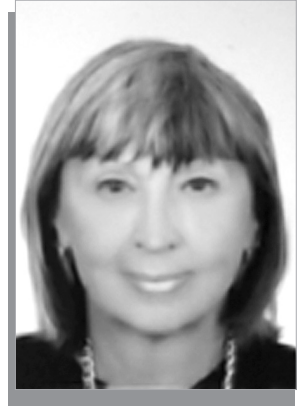

УДК 331.5–025.17

DOI: 10.31359/2411-5584-2018-32-1-38

Н. І. БЕРЕЖНА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
та міжнародної економіки
Харківського фінансового інституту
Київського національного
торгівельно-економічного університету,
Україна, м. Харків
e-mail: NIBerezhna@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6760-5595>

О. С. КРАМАРЕВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки праці
Харківського регіонального інституту
державного управління Національної академії
державного управління
при Президентові України, Україна, м. Харків
e-mail: kramarevaolga@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1659-0538>

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ¹

Обґрунтовано, що збалансованість ринку праці є фактором економічного зростання. Проаналізовано дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили, який проявляється в професійно-кваліфікаційних, галузевих, територіальних, демографічних диспропорціях. Запропоновано напрями їх скорочення завдяки державному прогнозуванню ринку праці з урахуванням видів економічної діяльності та про-

¹ © Бережна Н. І., Крамарева О. С., 2018. Цей твір ліцензовано за ліцензією Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).
Доступно на <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

фесійно-кваліфікаційних характеристик працівників; державній підтримці проблемних регіонів, удосконаленню форм і методів працевлаштування та оплати праці молоді.

Ключові слова: економічне зростання, зайнятість, безробіття, ринок праці, дисбаланс на ринку праці.

JEL Classification: E24, E29, J44, J49, J89.

Постановка проблеми. Перед усіма країнами світу стоїть проблема забезпечення економічного зростання, динаміка якого характеризує і розвиток національних економік, і життєвий рівень населення. За умови стійкого економічного зростання в країнах виникає можливість вирішення технологічних, соціально-економічних, екологічних проблем. Тому економічне зростання визначається як основна мета макроекономічної політики держав світу. В умовах формування інвестиційної моделі розвитку інноваційного типу в Україні одним із факторів економічного зростання стає ефективне використання трудових ресурсів, оскільки нераціональне використання робочої сили, професійних навичок та кваліфікації працівників, а тим більш безробіття, гальмують темпи економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зайнятості та безробіття, оплати праці та соціального захисту, державного регулювання та ефективного функціонування ринку праці в Україні досліджують багато вчених: Е. Лібанова [1], Д. Богиня [2], В. Васильченко [3], А. Колот [4], С. Кулицький [5], В. Міненко [6] та ін. Незважаючи на це, проблеми, пов'язані з визначенням збалансованості на ринку праці та її впливу на економічне зростання в країні, залишаються недостатньо розробленими.

Формулювання цілей. Метою дослідження є аналіз збалансованості ринку праці, зокрема його професійно-кваліфікаційного, регіонального, вікового сегментів в Україні, та розробка пропозицій щодо подолання визначених диспропорцій.

Виклад основного матеріалу. Незбалансованість на ринку праці знаходить свій вияв у диспропорціях, які виникають між попитом та пропозицією робочої сили. Це можуть бути структурні або професійно-кваліфікаційні диспропорції, які виникають внаслідок невідповідності структури професійної підготовки фахівців потребам ринку як за кваліфікаційним рівнем, так і за професійними навичками. Галузеві диспропорції виникають через структурні перетворення в економіці, її переорієнтацію на надання послуг. Територіальні диспропорції обумовлено нерівномірним розміщенням виробництва та трудових ресурсів за територією країни. Демографічні диспропорції є наслід-

ком зменшення конкурентоспроможності деяких вікових та гендерних груп населення на ринку праці.

Макроекономічна ситуація в Україні характеризується тим, що за останні два роки відбувається деяке поживлення в усіх секторах економіки, яке позитивно впливає на стан ринку праці й обумовлює збільшення попиту на робочу силу.

У 2016 р. на сайті Work.ua у середньому вакансій розміщувалося на 62% більше, ніж у 2015 р. З початку 2017 р. роботодавці розміщували значно більше вакансій, ніж у 2016 році. У січні 2017 р. вакансій було 58 тисяч, що на 43% більше, ніж у січні 2016 року, у лютому ринок продемонстрував 37% зростання, у березні – 28% [7].

Зростання потреби роботодавців у працівниках спостерігалось за всіма видами економічної діяльності (див. таблицю).

Попит та пропозиція робочої сили за видами економічної діяльності на кінець I півріччя 2016 р. та 2017 р. (тис. осіб)*

Види економічної зайнятості	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець періоду		Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), на кінець періоду	
	I півріччя 2016 р.	I півріччя 2017 р.	I півріччя 2016 р.	I півріччя 2017 р.
Усього	388,9	330,2	40,8	66,5
Сільське господарство, лісове господарство	38,8	39,0	3,3	4,4
Промисловість з неї	65,4	56,4	11,0	18,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	4,4	2,8	0,5	0,8
Переробна промисловість	43,6	37,1	9,0	15,2
Будівництво	8,0	7,2	2,1	3,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	49,4	48,1	6,8	11,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	14,0	12,7	3,9	6,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	6,7	6,2	1,5	2,5

Закінчення таблиці

Види економічної зайнятості	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець періоду		Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), на кінець періоду	
	I півріччя 2016 р.	I півріччя 2017 р.	I півріччя 2016 р.	I півріччя 2017 р.
Інформація та телекомунікації	5,5	4,3	0,4	0,7
Фінансова та страхова діяльність	15,8	10,2	0,4	0,9
Операції з нерухомим майном	3,1	3,1	0,5	1,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	6,9	6,0	0,7	1,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	6,8	6,6	1,6	3,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	80,8	60,2	2,6	4,7
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	10,5	9,3	2,0	2,2
Освіта	12,2	10,8	3,0	3,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,6	1,4	0,4	0,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	15,8	10,2	0,4	0,9
Надання інших видів послуг	3,2	3,6	0,6	0,7

*Джерело: [8].

Аналіз показує, що в I півріччі 2017 р. найбільша потреба в працівниках спостерігалась на підприємствах промисловості (28,4%), особливо переробної (22,8%), що є позитивним фактором економічного зростання в країні. Високою була також питома вага вакансій в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (17,4%) та транспорті (10%). Найменше вакансій при майже незмінній їх кількості у порівнянні з I півріччям 2016 р. спостерігалось на підприємствах, які діють у галузях інформації, телекомунікацій, мистецтва, спорту та відпочинку (1%).

Зміни попиту роботодавців за видами економічної діяльності супроводжуються змінами попиту у працівниках за професіями та у навантаженні безробітних на вільні робочі місця.

Аналіз статистичних даних вакантних посад та навантаження безробітних на 10 вільних робочих місць за професійними групами за I півріччя 2016 р. та I півріччя 2017 р. свідчить, що найбільший попит залишився на кваліфікованих робітників з інструментом – 20,1%. При цьому попит збільшився за всіма професійними групами, однак найбільше – на робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – на 84,3% і на технічних службовців – на 84,8% [8].

Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць також нерівномірно розподілена за територією країни. Найбільший попит існує у місті Києві – 13,9 тис. осіб при загальній потребі в країні 65,5 тис. осіб, Львівській області – 5,2 тис. осіб, Київській області – 4,2 тис. осіб, Дніпропетровській області – 4,1 тис. осіб. Майже відсутній попит роботодавців на заміщення вакантних посад у Луганській області – 0,7 тис. осіб, Закарпатській, Запорізькій, Чернівецькій, Черкаській, Чернігівській областях – 1,1 тис. осіб, Івано-Франківській області – 1,2 тис. осіб, Донецькій та Херсонській областях – 1,3 тис. осіб [8].

Задоволення попиту підприємців на робочу силу за рахунок працевлаштування безробітних призвело до того, що навантаження безробітних на 10 вільних вакантних посад у цілому по країні зменшилось з 95 осіб у 2016 р. до 50 осіб наприкінці 2017 р. Найсуттєвіші зміни (зменшення майже у 2 рази) відбулися у навантаженні законодавців, вищих державних службовців, керівників і менеджерів, професіоналів, технічних службовців, а також кваліфікованих робітників з інструментом, робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування і машин з обслуговування устаткування та найпростіших професій [8].

Однак зменшення навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць відбувалося нерівномірно за територією країни. Воно зовсім не зменшилося в Чернігівській області, значно скоротилося в Луганській області – на 28%, Донецькій області – на 51% [8]. У цих областях через російську агресію втрачена значна частина виробничого потенціалу, частина населення стала вимушеними переселенцями, які пропонують свої трудові послуги на ринках праці в інших областях країни. Але й на територіях цих областей, що знаходяться під контролем української влади, рівень безробіття значно вищий, а рівень зайнятості – нижчий, ніж у середньому по країні.

У I півріччі 2017 р. найвищий рівень безробіття був у Кіровоградській області – 4,1% економічно активного населення працездатного віку, Вінницькій – 3,5%, Рівненській – 3,3%, а найнижчий – у м. Києві – 0,8%, Закарпатській – 1,1% та Одеській області – 1,3%. Понад третину загальної кількості

безробітних зосереджено в Харківській, Запорізькій, Львівській, Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві [8].

Серед безробітних, які мали професійний досвід, кожний п'ятий працював у державному управлінні й обороні; обов'язковому соціальному страхуванні; кожний шостий – в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів; кожний сьомий – у сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві; кожний восьмий – у переробній промисловості [8].

За методологією МОП в Україні рівень безробіття осіб у віці від 15 до 70 років у I півріччі 2017 р. дорівнював 9,6% економічно активного населення (1709,7 тис. осіб) порівняно з 9,4% за підсумками I півріччя 2016 р. (1691,5 тис. осіб) [9]; серед осіб віком 25–29 років – 11,4%, а серед молоді до 25 років – 17,8% економічно активного населення відповідного віку, у I півріччі 2016 р. відповідно 11,6% і 23,1% [9]. Високий рівень безробіття серед молоді пояснюється відсутністю у молодих людей необхідних професійних навичок і досвіду роботи.

Серед безробітних, які шукають роботу, переважна більшість має вищу освіту. До державної служби зайнятості у 2017 р. найчастіше зверталися громадяни з вищою освітою, з професійно-технічною, із загальною середньою освітою. Якщо десять років тому 15% претендентів шукали роботу у сфері ритейлу, то сьогодні цей сегмент поділяється зі сферою ІТ та телекомунікаціями – по 11% кожний [5, с. 58].

Ринок робочої сили визначається залежністю не тільки від стану української економіки, а також від співвідношення попиту та пропозиції в інших країнах. Уведення безвізового режиму з ЄС та конфлікт на сході країни підштовхують населення, і перш за все українську молодь, шукати роботу за кордоном, що свідчить про зміну відношення до праці, націленість до високих заробітків.

У країнах Євросоюзу серед молоді до 25 років безробіття складало 17,0%, а в цілому в країнах – 7,3%, а в окремих країнах ще нижче. Так, у Польщі рівень безробіття у I півріччі 2017 р. складав 5,0%, у Німеччині – 3,8%, Чеській Республіці – 3,0%, у цілому по ЄС – 7,6% [5, с. 62].

Крім того, існує різниця в оплаті праці, низький рівень якої в Україні не стимулює молодь до праці в країні. Так, у 27% вакансій, що були актуальними на кінець серпня 2017 р., в Україні пропонувалася мінімальна заробітна плата; у 41% вакансій – від мінімальної до 5 тис. грн, у 21% вакансій – від 5 до 7 тис. грн та лише у 11% вакансій запропонована заробітна плата перевищувала 7 тис. грн [5, с. 59]. У той же час середня зарплата українців у Польщі складає 496 євро, з яких 34% витрачається на життя у Польщі. У 2016 р. українці, за даними Національного банку Польщі, переказали з Польщі при-

близно майже 2 млрд євро [5, с. 63]. Отже, в Україні на ринку праці існує дисбаланс між віковими групами робітників, а також освіченістю молоді та розмірами зарплати, яку їй пропонують роботодавці.

Висновки. Таким чином, в Україні існує дисбаланс на ринку праці за різними сегментами. Незважаючи на зменшення навантаження безробітних на робоче місце за рік майже вдвічі, пропозиція праці перебільшує попит на неї у 5 разів. Залишаються професійні диспропорції: за наявності гострої потреби у кваліфікованих робітниках з інструментом, з обслуговування, експлуатації та контролю технологічного устаткування та машин переважає пропозиція службовців, керівників, менеджерів, робітників сільського господарства тощо. За територіальним сегментом значний попит на робочу силу існує у Дніпропетровській, Харківській, Львівській, Одеській, Київській областях при майже відсутньому попиті на заміщення вільних робочих місць у Херсонській, Закарпатській, Донецькій та Луганській областях. Залишається значна незбалансованість попиту та пропозиції праці серед молоді, що призводить до її трудової еміграції.

Для досягнення збалансування ринку праці за основними його сегментами доцільно: здійснювати державне планування та прогнозування ринку праці на основі реального попиту з боку бізнесу з урахуванням видів економічної діяльності та професійно-кваліфікаційних характеристик робочої сили; проводити державну підтримку проблемних регіонів, де є найбільше навантаження на вакантні посади, створювати в них сприятливий інвестиційний клімат для іноземного капіталу, надавати допомогу родинам на переїзд із районів з надлишком робочої сили до районів, де є вакансії; розробляти форми та методи працевлаштування молоді шляхом тісної взаємодії професійно-технічних та вищих навчальних закладів з бізнесом задля мотивації молоді на отримання професій, які користуються попитом в українській економіці; удосконалювати системи оплати праці з метою підвищення стимулу для працевлаштування в Україні, а не за кордоном.

Досягнення економічного зростання в Україні можливе за рахунок ліквідації або значного зменшення дисбалансу ринку праці за всіма його сегментами. Це потребує виваженої державної політики щодо його функціонування, а також політичної волі для її реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку: кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціал. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2016. 328 с.
2. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати: монографія / Д. П. Богиня, Г. Т. Куліков, В. М. Шамота та ін. Київ: Ін-т економіки НАН України, 2001. 300 с.

3. Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2008. 456 с.
4. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення: монографія / А. М. Колот, В. М. Данюк, О. О. Герасименко та ін. ; за наук. ред. А. М. Коло-та. Київ: КНЕУ, 2017. 504 с.
5. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2017. №21. С. 56–69.
6. Міненко В. Взаємодія механізмів державного регулювання і саморегулювання ринку праці в умовах інтеграції України у світову економіку. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. №1. С. 105–112.
7. Ринок праці в Україні продовжує зростати. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2188199-rinok-praci-v-ukraini-prodovzue-zrostati-workua.html> (дата звернення: 08.12.2017).
8. Ринок праці у першому півріччі 2017 року. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm (дата звернення: 08.12.2017).
9. Економічна активність населення України за 1 півріччя 2017 року: статистичний бюлетень. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm (дата звернення: 08.12.2017).

REFERENCES

1. Libanova, E. M. (Ed.). (2016). *Liudskiyi rozvytok v Ukraini. Innovatsiini vydy zainiatosti ta perspektyvy yikh rozvytku [Human development in Ukraine. Innovative types of employment and prospects for their development]*. Kyiv: In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Bohynia, D. P., Kulikov, H. T., Shamota, V. M. & et al. (2001). *Sotsialno-ekonomichnyi mekhanizm rehuliuвання rynku pratsi ta zarobitnoi platy [Socio-economic mechanism of regulation of the labor market and wages]*. Kyiv: Instytut ekonomiky NAN Ukrainy [in Ukrainian].
3. Vasylychenko, V. S. (2008). *Derzhavne rehuliuвання zainiatosti [State regulation of employment]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Kolot, A. M., Daniuk, V. M., Herasymenko, O. O. & et al. (2017). *Hidna pratsia: imperatyvy, ukraïnski realii, mekhanizmy zabezpechnnia [Decent work: imperatives, Ukrainian realities, mechanisms of provision]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Kulytskyi, S. (2017). Problemy rozvytku rynku pratsi v Ukraini [Problems of Labor Market Development in Ukraine]. *Україна: події, факти, коментарі – Ukraine: Events, Facts, Comments, 21*, 56–69 [in Ukrainian].
6. Minenko, V. (2013). Vzaïemodiia mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання i samorehuliuвання rynku pratsi v umovakh intehratsii Ukrainy u svitovu ekonomiku [Interaction of mechanisms of state regulation and self-regulation of the labor market in conditions of Ukraine's integration into the world economy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 1*, 105–112 [in Ukrainian].

7. *Rynok pratsi v Ukraini prodovzhuie zrostaty [The labor market in Ukraine continues to grow]*. (n.d.). Retrieved December 08, 2017, from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2188199-rinok-praci-v-ukraini-prodovzue-zrostati-workua.html> [in Ukrainian].
8. *Rynok pratsi v I pivrichchi 2017 roku [The labor market in the first half of 2017]*. (n.d.). Retrieved December 08, 2017, from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm [in Ukrainian].
9. State Statistics Service of Ukraine (2017). *Ekonomichna aktyvnist naseleння Ukrayiny za I pivrichchya 2017 roku: statystychnyy byuletен [Economic activity of the population of Ukraine for the first half of 2017. Statistical bulletin]*. Retrieved December 08, 2017, from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.12.2017 р.

Стаття пройшла рецензування 25.01.2018 р.

Стаття рекомендована до опублікування 16.02.2018 р.

Н. И. БЕРЕЖНАЯ

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории и международной экономики Харьковского финансового института Киевского национального торгово-экономического университета, Украина, г. Харьков

О. С. КРАМРЕВА

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры управления персоналом и экономики труда Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, Украина, г. Харьков

СБАЛАНСИРОВАННОСТЬ РЫНКА ТРУДА КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Обосновано, что сбалансированность рынка труда является фактором экономического роста. Проанализирован дисбаланс между спросом и предложением рабочей силы, который проявляется в профессионально-квалификационных, отраслевых, территориальных, демографических диспропорциях. Предложены направления их сокращения благодаря государственному прогнозированию рынка труда с учетом видов экономической деятельности и профессионально-квалификационных характеристик работников; государственной поддержке проблемных регионов, совершенствованию форм и методов трудоустройства и оплаты труда молодежи.

Ключевые слова: экономический рост, занятость, безработица, рынок труда, дисбаланс на рынке труда.

N. I. BEREZHNYAYA

Ph.D. in Economics, associate Professor of the Economic Theory and International Economics Department Kharkiv Financial Institute at the Kiev National Trade and Economic University, Ukraine, Kharkiv

O. S. KRAMAREVA

Ph.D. in Economics, associate Professor of the Personnel Management and Labor Economics Department Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Ukraine, Kharkiv

**BALANCING OF THE LABOR MARKET AS A FACTOR
OF ECONOMIC GROWTH**

Problem setting. In today's conditions, one of the factors of economic growth in Ukraine is the effective use of labor resources, overcoming of disproportions in the labor market.

Recent research and publications analysis. Problems of state regulation and effective functioning of the labor market in Ukraine were investigated: A. Achkasova, E. Libanova, V. Petyuch, D. Bogin V. Vasilchenko, V. Minenko, A. Kolot, others. However, the impact of the labor market balance on economic growth in the country is insufficiently studied.

Paper objective. The aim of the study is to analyze the balance of the labor market, in particular its vocational qualification, regional, age segments in Ukraine, and to develop proposals to overcome the identified imbalances.

Paper main body. It is substantiated that the balance of the labor market is a factor of economic growth. An analysis of the imbalance between demand and supply of labor, which manifests itself in professional qualification, branch, territorial, and demographic imbalances. Proposed directions for their reduction due to state forecasting of the labor market taking into account the types of economic activity and professional qualification characteristics of workers; state support of problem regions, improvement of forms and methods of employment and youth wages.

Conclusions of the research. The labor market in Ukraine is characterized by disproportions across all major segments. To eliminate them, there is a need for well-grounded state regulation regarding the forecasting of the demand for real business and the provision of suitable labor supply for it in all regions of the country, improvement of the forms of employment and the systems of remuneration for youth.

Short Abstract for an article

Abstract. The relevance of the topic is revealed, the goal is formulated – an analysis of the labor market balance in Ukraine and the development of proposals to overcome the identified imbalances. For 2016–2017 the analysis of: demand and supply of manpower

by types of economic activity, by professional groups; unemployment by type of economic activity, occupation, level of education, age and load on vacant positions in the country and its regions. Comparison of unemployment and wages in Ukraine and some EU countries is made.

The conclusions are drawn: the existence of an imbalance of the labor market in all these segments. Proposed ways to overcome imbalances. The main imbalances in the labor market, their impact on economic growth in Ukraine and ways to overcome them are identified.

Key words: economic growth, employment, unemployment, the labor market, imbalance in the labor market.

Article details:

Received: 22 December 2017

Revised: 25 January 2018

Accepted: 16 February 2018